

ALGEMEEN

E. H. Waterbolk, *Omtrekkende bewegingen. Opstellen aangeboden aan de schrijver bij zijn tachtigste verjaardag* (Hilversum: Verloren, 1995, 237 blz., ISBN 90 6550 524 5).

In 1981 heeft prof. Waterbolk op vijftenzestigjarige leeftijd afscheid genomen van de rijksuniversiteit te Groningen nadat hij aldaar sinds 1965 hoogleraar was geweest in de geschiedenis na de Middeleeuwen. Onder een korte en prozaïsche titel werd hem toen een heel fraaie bundel aangeboden waarin twintig historische bijdragen uit zijn bibliografie werden uitgekozen en dus opnieuw werden gepubliceerd (zie *Verspreide opstellen* (Amsterdam: Bert Bakker, 362 blz. + afb.)).

In 1995 hebben vier oud-studenten, namelijk W. Bergsma, G. Th. Jensma, F. R. H. Smit en F. Westra, een nieuw boek geoffreerd aan hun tachtig jaar wordende oud-hoogleraar. Onder de suggestieve titel *Omtrekkende bewegingen* werden nu veertien geschiedkundige artikelen opgenomen, allemaal 'stukjes' die na 1981 door Waterbolk werden geschreven en meestal ook reeds werden gepubliceerd. Ook deze uitgave is een rijke publicatie geworden en het is zeker aanbevelenswaard om de huldebundels van 1981 en van 1995 met elkaar te verbinden; samen vormen ze nu een gemakkelijk consulteerbaar geheel van Waterbolks cultuur-historische arbeid, met alle respect overigens voor alle andere aldaar niet beschikbare en dus niet opgenomen artikelen van de auteur.

De bovenvermelde redactieleden hebben in een 'Ten Geleide' gewezen op de speciale opbouw van Waterbolks oeuvre en hebben benadrukt dat de Groningse historicus 'zijn stukjes, volzinnen, treffende beelden, verrassende citaten en genuanceerde observaties aaneenrijgt tot een heel eigen, dwars door afzonderlijke artikelen heen doorlopend betoog, waarin humanisme, hofcultuur en historiografie hoofdthema's zijn'. Het betoog van de auteur maakt rond deze belangrijke onderwerpen 'omtrekkende bewegingen' en daardoor komt het dus *niet* tot een afgesloten geheel, want iedere bijdrage brengt een volgend artikel voort in een dus nooit afgerond historisch geheel. Daarbij moet onmiddellijk ook opgemerkt worden dat deze langdurende opbouw en benaderingstechniek tevens in een zeer typische, wat omslachtige, stijl werd uitgeschreven. Een jarenlange lectuur van oude teksten zal daarin mogelijk hebben medegespeeld, maar zeker ook de vaak aarzelende, de niet zwart-wit ingesteldheid van de bedachtzame auteur, zeer bewust uiteraard van de zeer complexe realiteiten en omstandigheden in de zestiende-eeuwse Nederlanden. Dus eigenlijk en vooral daardoor is Waterbolks stijl ook 'inhoud' geworden.

Door die voorgaande constatering is het niet uitgesloten dat de moeizame en moeilijke lectuur van toch vele bijdragen niet zozeer de specialisten-historici zou kunnen afschrikken maar mogelijk wel de bredere groep historisch-geïnteresseerden en eventueel ook bepaalde groepen historisch te vormen studenten. Toch moet men hier volop blijven verklaren dat een zekere leesinspanning voor Waterbolks geschriften ten volle verantwoord is omdat alle bijdragen zeer waardevolle historisch-culturele gegevens bevatten.

Dit laatste kan mogelijk nog het best gestaafd worden aan de hand van een korte, maar tevens ook kritische, doorlichting van één bijdrage uit de *Omtrekkende bewegingen*. Dit illustratief voorbeeld komt uit de politiek-publiekrechtelijke sector en draagt als titel: 'Hopperus, tirannenbestrijder?' (69-87).

Joachim Hopperus, geboren te Sneek in 1523, werd door toedoen van zijn streekgenoot Viglius (1507-1577) in 1554 tot raadsheer benoemd in de Grote Raad van Mechelen en werd, na een briljante loopbaan in Brussel, in 1569 aangesteld tot raadsheer van State en zegelbewaarder bij

koning Filips II in Spanje. Hopperus wordt door Waterbolk naar voren geschoven als een 'tirannenbestrijder' met een vraagteken, na de degelijke en erudiete ontleding van de door Hopperus geschreven *Institutio* van 1571. Dit laatste geschrift werd opgesteld naar aanleiding van de geboorte van Ferdinand, zoon van Filips II. Waterbolk erkent dat de titel van zijn bijdrage wat te kloek klinkt want Hopperus was 'eerder dan een leeuw een weekdier in de strijd tegen tirannie, zeker ook geen stanfries'. Dit besluit wordt in de laatste alinea's wat verduidelijkt en nog sterker gerelativeerd, alhoewel ook daar 'het groeiende zelfbewustzijn van de magistraten' wordt geconstateerd.

Na deze korte samenvatting zal wellicht reeds duidelijk zijn dat hier een kernprobleem van de Habsburgse monarchie wordt behandeld, namelijk hoe was de verhouding vorst-raadsheren in de zestiende-eeuwse politiek-administratieve wereld? Het is de grote verdienste van de auteur aangetoond te hebben dat van enige onafhankelijke opinie of opvatting tijdens die periode slechts in een heel bescheiden vorm sprake kon zijn. Het blijft echter jammer dat Waterbolk, één der beste kenners van de institutionele ordening der Nederlanden, de inpassing van Hopperus in het nieuwe monarchale systeem te karig heeft uiteengezet. En deze kritische opmerking beperkt zich niet alleen tot het louter institutioneel vlak maar ook tot het veel diepere facet van de 'collaboratie' met de nieuwe wettige vorst. Er is bij Hopperus zeker sprake geweest van een jarenlange samenwerking met de monarch Filips II. Hoewel terecht wordt benadrukt dat de eminente jurist een ethische grens erkende bij de uitoefening van de koninklijke macht, bleef Hopperus in bepaalde gevallen toch van mening dat een tiranniek optreden in de Habsburgse erflanden aanvaardbaar bleef omwille van bepaalde hogere belangen van de Spaanse vorst. Samen met Granvelle, Viglius en nog anderen, heeft Hopperus dus een politiek van centralisatie en machtsopbouw gesteund, in grote tegenstelling met vele andere edelen en invloedrijke personen, die in diezelfde tijden, om velerlei redenen, de politieke richting van Willem van Oranje steunden. Maar was er voor de aantredende topjuristen uit Friesland tijdens de jaren vijftig en zestig wel een betere en lucratievere weg te bewandelen?

In de bundel treft men ook bijdragen, uit de latere decennïën aan, met evenveel verve en diepgang geschreven. Na de uittekening van die reeks figuren uit het humanisme van de Noordelijke Nederlanden blijft de typering van K. van Berkel zeker te onderschrijven: 'Waterbolk is de laatste vertegenwoordiger van deze variant van een brede Europese geestelijke beweging geworden' (12).

M. Baelde

H. M. A. Breukink-Peeze, e. a., ed., *Kostuum verzamelingen in beweging. Twaalf studies over kostuumverzamelingen in Nederland en inventarisatie van het kostuumbezit in Nederlandse openbare collecties* (Kostuum (1995); Zwolle: Nederlandse kostuumvereniging voor mode en streekdracht, 1995, 196 blz., f37,50, ISBN 90 72777 06 9).

Het verzamelen van kleding en kostuums schijnt niet langer het terrein van enkele ingewijden te zijn. Dat blijkt uit het bestaan van de Nederlandse kostuumvereniging voor mode en streekdracht, waar al jaren particuliere en institutionele verzamelaars elkaar ontmoeten. Ter gelegenheid van het vijftien-jarig bestaan van deze vereniging verscheen *Kostuum verzamelingen in beweging*. In twaalf artikelen, voornamelijk geschreven door kunsthistorici die veelal als conservator van kostuumcollecties werkzaam zijn, passeren verschillende facetten van kostuumverzamelingen de revue.

Allereerst worden verschillende motieven besproken die in het verleden geleid hebben tot het verzamelen van kleding. Zo werden in de Middeleeuwen bijvoorbeeld in verband met de